

9 VELFÆRDSSTAT ELLER KONKURRENCE- STAT

- **Hvad er en velfærdsstat?**
- **Hvad er forskellen på velstand og velfærd?**
- **Findes der forskellige velfærdsstatsmodeller?**
- **Hvilke udfordringer står den danske velfærdsstat over for?**
- **Er den danske velfærdsstat ved at udvikle sig til en konkurrencestat?**

Hvad er velfærd? Hvorfor er ungdomsuddannelser gratis i Danmark? Hvorfor kan danskere under 18 år gå gratis til tandlægen, mens man selv skal betale, når man er over 18 år? Og hvad er egentlig forskellene på velfærdsstaterne i for eksempel USA, Tyskland og Danmark? Velfærd handler i høj grad om, hvad der skal til for at leve et trygt, godt og lykkeligt liv. Men velfærd koster penge, og der skal prioriteres mellem de mange forskellige behov for velfærd i samfundet, når danskerne har behov for eksempel for kræftbehandling, coronatest, psykologhjælp, en uddannelse eller en plads på et plejehjem. Når samfundet skal sikre danskerne velfærd, så er der en grænse

for, hvilke og hvor mange behov der kan opfyldes – og hvordan de kan opfyldes.

9.1 Velstand og velfærd

Inden for økonomi kan vi skelne mellem *velstand* og *velfærd*. Begrebet **velstand** handler om materiel rigdom for eksempel i form af penge, en god bolig, en bil osv. Ofte anvendes BNP per indbygger som målestok for et lands velstand, og i Danmark oplever vi, at der er et højt BNP per indbygger, hvilket betyder, at der er et højt velstandsniveau og adgang til mange materielle goder. Hvor **velstand** handler om økonomi, så handler **velfærd** om livskvalitet, om ønsket om et godt,

trygt og lykkeligt liv. Velfærd er altså et *bredere* begreb end velstand.

For at forstå velfærd nærmere kan vi benytte den finske sociolog Erik Allardts tre såkaldte **velfærdsbehov**: *at have*, *at elske* og *at være*. For det første mener Allardt, at vi skal have noget velstand for at få dækket nogle af vores behov. Vi skal for eksempel have en indkomst, have en bolig, have et godt helbred og uddannelse osv. Men at *have* er ikke tilstrækkeligt. Derfor har vi mennesker også brug for at *elske* og blive elsket, og her peger Allardt på vigtigheden af sociale relationer som eksempelvis familie, gode venner, naboer og gode kolleger. Alle disse sociale relationer får os til at føle os elsket. For det tredje, mener Allardt, har vi mennesker brug for at blive anerkendt og at *være* en del af samfundet, blandt andet ved at vi kan udvikle os personligt, at vi kan spille en rolle i de forskellige sociale arenaer, som vi indgår i osv.

Den høje velstand i Danmark kan ikke garantere alle danske borgeres velfærd, forstået som, at alle danskere har tilstrækkeligt, bliver elsket nok og føler, at de er noget værd. At velstand ikke er lig med velfærd, afspejler sig tydeligt blandt de mange grupper i det danske samfund, som i disse år kæmper med en række forskellige udfordringer, der alle er forbundet til spørgsmålet om velfærd og til det enten at *have*, at *elske* eller *være*. Tager vi for eksempel 2019 som undersøgelsesår, så havde 2.164 kvinder og 1.900 børn ophold på kvindekrisecentre. 13.600 børn og unge blev anbragte uden for hjemmet. Og en undersøgelse af gymnasieelever fra Statens Institut for Folkesundhed viste, at omkring 10 pro-

cent af pigerne og 6 procent af drengene ofte eller meget ofte føler sig ensomme, og at 8 procent af drengene og 15 procent af pigerne dagligt føler sig stressede. Ved udgangen af 2019 var der desuden 49.810 udsatte børn og unge, som modtog mindst én social støtteforanstaltning fra kommunen, og ifølge Kræftens Bekæmpelse levede 351.747 danskere med en kræftdiagnose. Kigger vi tilbage på et par år tidligere, i 2017, hvor der sidst blev lavet en national sundhedsprofil af borgerne i Danmark, så viste den, at det mentale helbred er blevet dårligere, og at hele 25,1 procent af borgerne lever med et højt stressniveau.

9.2 Velfærdstrekanten - borgernes forskellige veje til velfærd

Der er altså noget, som kraftigt indikerer, at høj velstand ikke alene er nok til at sikre et liv med velfærd. Men hvad kan vi borgere gøre for at få vores behov for velfærd opfyldt? Kan vi så sige gå nogle bestemte steder hen i samfundet? Der er flere måder, som vi borgere kan få opfyldt vores behov for velfærd på, og helt overordnet skelner vi mellem tre forskellige 'steder' eller *samfundsarenaer* for behovsopfyldelse i velfærdsstaten. De tre arenaer er henholdsvis **markedet**, **staten** (den offentlige sektor) og **det civile samfund**.

Markedet

Som vi så i kapitel 8, så er markedet det sted, hvor købere og sælgere mødes og udveksler varer og tjenester for en beta-

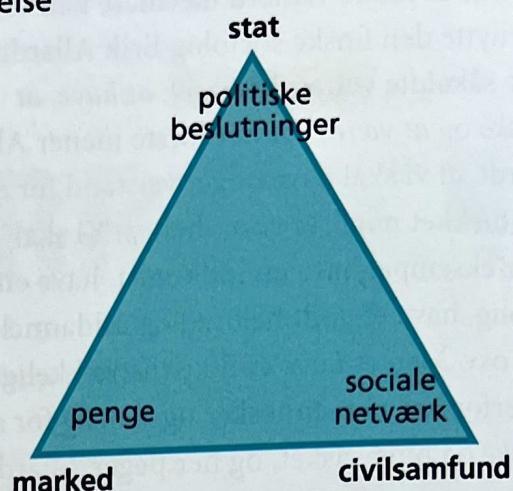
ling. Vi kan for eksempel købe os til tryghed ved at købe en rejseforsikring af et forsikringselskab, som kan dække, hvis vores rejse skulle blive aflyst på grund af corona. Vi kan også købe os til en ansigtsbehandling med botox, når vi bliver ældre og gerne vil fjerne nogle af de mange rynker. Disse økonomiske transaktioner (betaling af penge for varerne, tjenesteydelserne, services) mellem en sælger og køber foregår på markedet, og de er udtryk for en tilfredsstillelse af velfærdsbehov.

En central forudsætning for, at vi kan tilfredsstille vores behov på markedet, er dog, at vi har tilstrækkeligt med penge til at købe os til velfærd. For når vi "går" på markedet for at få velfærd, så skal vi selv betale for det. Det er summen af penge, som bliver afgørende for, hvad vi kan få på markedet, altså hvilke behov vi kan få dækket. Og prisen på de varer og tjenester, som markedet tilbyder, reguleres primært af markedsmekanismen. Hvis vi har penge, så kan vi altså få adgang til velfærd via markedet, men hvis vi ikke har tilstrækkeligt med penge, så må vi enten helt undvære at få opfyldt vores velfærdsbehov gennem markedet eller forsøge at finde på noget andet!

Staten

I Danmark er *staten* med til at sikre eller opfylde en bred vifte af borgernes behov. I Danmark iværksætter staten en lang række initiativer for at påvirke borgernes økonomiske og sociale forhold. Der er generel politisk enighed om, at staten skal forsøge at sikre, at ingen borgere falder igennem og marginaliseres i samfun-

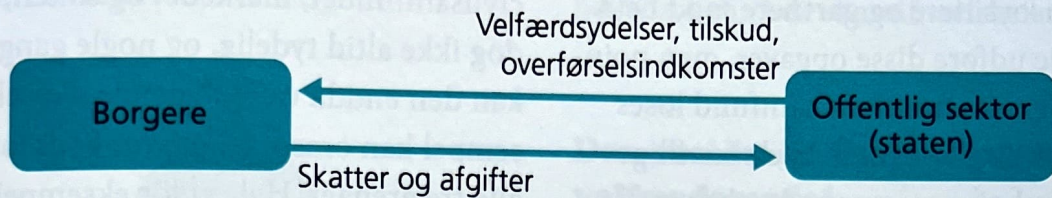
Figur 9.1 Velfærdstrekanten – tre samfundsarenaer for behovsopfyldelse

det. Kort sagt: at alle borgere i det danske samfund har mulighed for at realisere et godt liv. Den danske stat kalder vi derfor også for en *velfærdsstat*, fordi staten omfordeler samfundets goder ved at opkræve skatter og afgifter fra borgerne for til gengæld at overføre penge til udvalgte borgere. Omfordelingen i Danmark skal på den måde sikre, at flest mulige borgere oplever et liv med velfærd. Der er i den danske befolkning bred opbakning til velfærdsstatens omfordeling af samfundets goder.

Den offentlige sektor er ikke én ting, men består af både staten med ministerier og styrelser, de fem regioner og de 98 kommuner. De forskellige aktører i den offentlige sektor løser hver især forskellige opgaver, når det handler om at sikre danskernes behov for velfærd. Kommunerne tilbyder for eksempel velfærdsopgaver i nærområdet. Det drejer sig om eksempelvis ældrepleje, børnepasning, fritidsaktiviteter og folkeskole. Regionerne står hovedsagelig for at drive sygehuse i Danmark, og staten finansierer for

Figur 9.2 Forholdet mellem borger og stat

eksempel ungdoms- og mellemlange og videregående uddannelser. Det kalder vi samlet set **offentlig service**, som helt overordnet kan opdeles i tre hovedområder (S-U-S):

- Social service (især ældreområdet)
- Uddannelse
- Sundhed

Alle borgere i Danmark har lige adgang til den offentlige service. Men de har også i nogle tilfælde ret til **indkomstoverførsler** fra den offentlige sektor. For eksempel kan de økonomisk svageste borgere uden for arbejdsmarkedet modtage kontanthjælp, ligesom studerende har ret til SU, forældre har ret til børnepenge og alle pensionister kan modtage folkepensionens grundbeløb. Danskerne kan altså få velfærd i form af service, men er også sikret en form for mindstemaal af velstand i form af indkomstoverførsler fra den offentlige sektor.

Den offentlige sektor i Danmark styres via det politiske system og de politiske beslutninger, der sker i Folketinget, i de fem regionsråd og i de 98 kommunalbestyrelser. Så hvis der er vedtaget en lov i Folketinget, der giver borgeren ret til offentlig service eller indkomstoverførsel, så er den offentlige sektor forpligtet til at levere denne service eller ydelse til borgeren. I den offentlige sektor kommuni-

keres der på den måde om, hvilke rettigheder borgeren har, men også hvilke pligter der følger med de rettigheder, som vi borgere har fået tildelt. For eksempel har vi borgere rettigheder til den offentlige sektors service og ydelser, men vi har samtidig også pligt til at være med til at betale til den offentlige sektor via skat og afgifter.

Civilsamfundet

Den tredje arena kalder vi for det civile samfund eller civilsamfundet. Civilsamfundet udgøres af familien, venner, frivillige foreninger, lokale fællesskaber og sociale netværk. I det civile samfund oplever vi borgere forståelse, solidaritet, kærlighed og medmenneskelighed. Civilsamfundet bygger så at sige på frivillige menneskelige relationer, som ikke nødvendigvis kan gøres op i kroner og ører, men kan mærkes af os mennesker og får os til at føle os værdsat og elsket.

I det civile samfund løser vi vores problemer gennem social interaktion med hinanden. For eksempel når vi skal flytte, og venner og familie giver en hånd med flyttekasserne. Hvis forældre til småbørn skal have en romantisk middag, træder bedsteforældrene ofte til og passer børnene. Og hvis familien skal på ferie på Mallorca, er det ofte naboen, der vander blomsterne. Disse behov kan godt løses

på markedet, hvor flyttefirmaer, professionelle babysittere og gartnere mod betaling ville udføre disse opgaver, men pointen her er, at i det civile samfund løses alle disse opgaver gennem de frivillige sociale relationer, mennesker har med hinanden. Behovsopfyldelsen sker i form af en gensidighed og et aktivt medborgerskab, hvor vi mennesker frivilligt hjælper hinanden af personlige, følelsesmæssige, solidariske eller moralske grunde.

Hvor regler, systematik, konkurrence, penge og fornuft præger både markedet og staten, så er reglerne i det civile samfund grundlagt på langt mere uformelle normer og forventninger. Det betyder også, at der simpelthen er behov, der næsten kun kan blive tilfredsstillet i det civile samfund. For eksempel kan behovet for følelsesmæssig forståelse, omsorg, kærlighed og trøst bedst tilfredsstilles i de nære sociale relationer såsom kæresteforhold, ægteskabet, familien og venner.

Det civile samfund er ikke forpligtet til at løse sociale og økonomiske opgaver eller tilfredsstille bestemte behov i det danske samfund. Kirkens Korshærs varmestuer, Red Barnets lektiehjælp, en fodboldtræner for miniputterne i Vejle, ens kammerater og Ældre Sagens besøgsvenner er dog alle eksempler på dele af civilsamfundet, hvor ildsjæle bidrager til at gøre hverdagen bedre for andre i samfundet og tilfredsstille andres behov, særligt de svage grupper i samfundet. Civilsamfundet udfylder således en meget vigtig rolle i samfundet og særligt i de forhold, hvor markedet og staten ikke er i stand til at løse problemerne.

Grænsen mellem, hvad der hører til civilsamfundet, markedet og staten, er dog ikke altid tydelig, og nogle gange kan den endda være flydende. For eksempel kan omsorgsopgaver godt løses i alle tre arenaer. Hvis vi for eksempel smadrer korsbåndet i knæet under en fodbold- eller håndboldkamp, træder de andre spillere til og hjælper med at få ringet efter en ambulance og til vores familie. Som regel vil en af vores holdkammerater tage med på hospitalet og hjælpe, hvor det er muligt. Det vil være det civile samfund, som handler. Staten træder til i forbindelse med ambulancen og hospitalsydelserne og sørger for, at knæet kommer i orden igen. Når vi skal forlade hospitalet, kan vi via markedet købe en behovstilfredsstillelse ved at betale for en taxa hjem fra hospitalet, og vi kan også lige købe lidt takeaway-mad med, så vi ikke skal tænke på det, når vi kommer hjem. Som vi kan se, spiller hver af de tre samfundsarenaer en rolle for den enkelte borgers opfyldelse af velfærdsbehov.

Herunder vil vi se på de tre velfærdsmodeller og illustrere, hvordan den offentlige sektor, markedet og civilsamfundet spiller forskellige roller i de forskellige velfærdsmodeller.

Den universelle (socialdemokratiske) velfærdsmodel

Esping-Andersen har i sin forskning påvist, at den danske velfærdsmodel er inspireret af den socialdemokratiske ideologi. *Socialdemokratisme* tager udgangspunkt i, at det kapitalistiske samfund skal ændres gennem demokratiske reformer. Socialdemokrater argumenterer derfor